

Planowanie pracy wychowawczej

CZĘŚĆ II

➤ Osobowość dziecka

„Wielka Piątka”

Od kilku lat szczególnie cenioną koncepcją, wykorzystywaną do opisu osobowości jest tzw. "Wielka Piątka". Osobowość wyznacza pięć czynników, są to:

- 1) neurotyczność,
- 2) ekstrawersja,
- 3) otwartość na doświadczenie,
- 4) ugodowość
- 5) sumienność

Wymienione wymiary można odnaleźć w każdej osobie, zaś o jednostkowej niepowtarzalności decyduje ich kompozycja. Można odnosić wrażenie, że niektóre z tych właściwości są dobre, a inne gorsze. Tak naprawdę każda kompozycja cech ma swoje plusy i możliwe słabości w zależności od sytuacji, w której człowiek się znajduje.

Neurotyczność

Neurotyczność decyduje o sprawności w radzeniu sobie z sytuacjami trudnymi, o podatności na doświadczanie "trudnych" emocji takich jak: lęk, smutek, wrogość. Wysoka neurotyczność sprzyja trudnościom adaptacyjnym, utrudnia radzenie sobie ze stresem,

zwiększa podatność na doświadczanie lęku, agresji, depresji. Niska neurotyczność sprzyja zrównoważeniu, radzeniu ze stresem, stabilności samooceny.

Ekstrawersja

Składnik ekstrawersji decyduje o jakości i intensywności relacji interpersonalnych i nastawieniu do innych ludzi, a także o wigorze, energii życiowej, zapotrzebowaniu na działanie i aktywność, poszukiwaniu wrażeń. Gdy poziom ekstrawersji jest niski, oznacza to pojawienie się introwersji. Introwertyk przejawia skłonność do unikania licznych, częstych relacji społecznych, ma zapotrzebowanie na samotność (z wyboru), ogranicza stymulację.

Otwartość na doświadczenia

Trzeci składnik to otwartość poznawcza decydująca o gotowości do przyjmowania nowych doświadczeń, idei, wartości, koncepcji. Osoby o niskiej otwartości wolą trzymać się znanych konwencjonalnych sposobów, zasad, pomysłów.

Ugodowość

Czwarty składnik to ugodowość, wpływająca na przekonania, nastawienie i działania w relacjach społecznych. Wysoka ugodowość wyraża się zaufaniem do innych, prostolinijnością, skromnością, czasami skłonnością do ustępowania i poświęcania się.

Osoby takie w odbiorze innych są jednoznaczne, przewidywalne i życzliwe, co sprawia, że

wytwarzają aurę bezpieczeństwa. W ich obecności znika obawa przed oszukaniem i wykorzystaniem. Osoby o niskiej ugodowości nie traktują innych ze specjalnym poważaniem, chętnie wykorzystują ludzi, bez ich wiedzy, do swoich celów, manipulują i też zgodnie z własnym postępowaniem nie ufają innym. Z niezrozumieniem, a często też ze zdziwieniem mogą śledzić łatwe wzruszanie się tych pierwszych w kontakcie z kimś doświadczonym przez los opuszczonym, zrozpaczonym.

Sumienność

Piąty wymiar to sumienność, pozwalająca prognozować aktywność zawodową i szkolną. Wysoka sumienność rokuje sukcesy szkolne i zawodowe, ponieważ ujawnia się jako odpowiedzialność, wytrwałość w dążeniu do celu, rozważa w planowaniu i podejmowaniu nowych zadań, a także uporządkowanie czasami przechodzące w perfekcjonizm. Niska sumienność oznacza przeciwieństwo wymienionego i generalnie skłonność do wygodnictwa i lenistwa.

Osoba sumienna, ale równocześnie z wysoką neurotycznością będzie prawdopodobnie ceniona zawodowo za swój profesjonalizm i niezawodność, ale jej subiektywne odczucie ponoszonych kosztów (przeżywanie lęków, zamartwianie się, często paraliżująca obawa) będą tak znaczne, że satysfakcja z osiągnięć stanie się mieszanką radości i żalu, może poczucia krzywdy.

Na kształtowanie się osobowości dziecka wpływ wywiera najbliższe dziecku środowisko:

– rodzina, a przede wszystkim rodzice.

Wpływ ten trwa przez wiele lat – mimo przeobrażeń w samej rodzinie w miarę przechodzenia przez różne fazy rozwoju – jest ona dla dziecka stałym środowiskiem wychowawczym. Psychospołeczny wpływ

rodziców na dzieci ma rozległy zasięg i działa m. in.: na rozwój funkcji poznawczych dziecka, a potem na jego osiągnięcia szkolne, na ustalanie się jego równowagi uczuciowej i dojrzałości społecznej, na formowanie obrazu samego siebie oraz na stosunek do samego siebie i rówieśników, na wywiązywanie się z pełnienia ról rodzinnych, w tym również późniejszej roli matki, czy ojca wobec własnych dzieci. Oddziaływanie dorosłych (w tym rodziców) na osobowość dziecka odbywa się w pewnych sytuacjach, poprzez:

- 1) stwarzanie zdarzeń i zdarzenia przypadkowe zachodzące w najbliższym środowisku dziecka,
- 2) stosunek dorosłych do tych zdarzeń,
- 3) sposób wzajemnego odnoszenia się do siebie i do dziecka członków rodziny oraz opiekunów (ich postawy).

Każda postawa zawiera trzy elementy: myślowy, uczuciowy i działania.

- ✓ Składnik myślowy może być wyrażony słownie w formie poglądu na przedmiot postawy. Przykładem może być wypowiedź o dziecku „to taki rozumny, miły chłopiec”, lub też „on jest taki okropnie nieznośny”.
- ✓ Składnik uczuciowy to swoistego rodzaju ekspresja towarzysząca zarówno wypowiedziom, jak i zachowaniu,
- ✓ Składnik o charakterze działania przejawia się w czynnym zachowaniu wobec przedmiotu postawy np.: gdy matka tuli dziecko albo je karci.

Zwykła obserwacja pokazuje, że nie wszyscy dorośli ustosunkowani są w ten sam sposób do dzieci i nie każda postawa w stosunku do dziecka jest równie korzystna i wartościowa dla jego rozwoju. Postawy mogą być właściwe, czyli zdrowe, stwarzające odpowiednie warunki psychospołeczne dla prawidłowego rozwoju dziecka, ale bywają też niewłaściwe – toksyczne, wpływające ujemnie na kształtowanie się jego osobowości, a czasem nawet rzeczywiście wywołują chorobę, np. nerwice. Szczególnie postawy rodzicielskie wywierają tak głęboki

wpływ na dziecko, dlatego że emocjonalny stosunek rodziców do dziecka wyraża się w każdym niemal słowie skierowanym do niego, w każdej czynności związanej z jego pielęgnacją i opieką nad nim. Względnie trwałe nastawienie emocjonalne, którym przeopojone jest postępowanie rodziców, wywołuje u dziecka reakcję w postaci specyficznego zachowania się.